

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Ari Räsänen

UROS TAPPAA

Essee miehen väkivaltaisesta luonteesta ja sen
mahdollisuuksista kansainvälisen
politiikan tutkimukselle

Ari Räsänen, 70234
rasanen.ari.t@student.uta.fi
POLKVS33
Tuomas Forsberg

Sisältö

Aluksi.....	1
Yhdeksän kymmenestä	2
Väkivaltainen ei välttämättä käytä väkivaltaa	2
Sosiaalipsykologian väkivalta jää vajaaksi.....	4
Sosiaaliantropologia hyväksyy väkivallan normaalina.....	5
Evoluutiopsykologian mies riskeeraa lisääntymisen vuoksi.....	7
Yhteisö käyttäytyy kuin mies – valitettavasti	11
Evoluutio sanelee, ympäristö ratkaisee.....	15
Väkivaltainen mies ja realismin ihminen.....	16
Väkivaltainen mies ja liberalismien ihminen	19
Väkivaltainen mies ja konstruktivismi.....	21
Väkivaltainen mies ja feminisismi	22
Lopuksi	23

Aluksi

Olen saanut elää rauhan ajassa, yltäkyläisyydessä, yhteiskunnassa, jossa hakatuksi tuleminen on poikkeus ja ruma rikos. Olen kasvanut rakastavassa perheessä, ilman pelkoa ja ilman väkivaltaisia malleja.

Lapsena mökkitikat olivat myrkkynuolia, ja muovinen heittotähti surmasi vastustajan yli kymmenen metrin päästä. Hyppypotkuni kaatoi liudan miehiä kerralla. Käännyn puun juurelle, jossa pienet lihaksikkaat muovihahmot kävivät raakaa lopputaistelua miekat ja nuijat aseinaan. Asehankinnoistani jouduin neuvottelemaan. Äitini lopulta hyväksyi, että saan yhden vuodessa, vapputorilta. Ensimmäinen oli tiukasti rätisevä M-16-rynnäkkökivääri. Eikä sillä ammuttu yksin. Väkivaltaiset leikit olivat poikien kesken itsestänselvyys. Muovipyssyt ja taistelevat figuurit vaihtuivat myöhemmin sotapeleihin tietokoneella, teinipoikien paineihin, konfliktiopintoihin ja aikuisena kamppailulajeihin. Unelmoin vielä joskus ottelevani potkunyrkkeilyssä.

Olenko väkivaltainen? Todellakin olen. Miesten välinen väkivalta on erilaisissa muodoissaan ollut aina osa minua ja tulee olemaan. Olenko aggressiivinen? En. En ole koskaan tapellut. Olenko normaali? Luulen niin. Oman elämäkokemukseni perusteella suurin osa miehistä jakaa jonkintasoisen kiinnostuksen väkivaltaa kohtaan.

Kansainvälisen politiikan koulukunnista realismi ja liberalismi ottavat selvästi kantaa siihen, minkälainen on ihmisen luonne ja miten tämä luonne heijastuu valtioon, konflikteihin ja kansainväliseen politiikkaan. Pidän selvänä, että ihmislajin luonne heijastuu tavalla ja toisella globaalille tasolle asti. Kansainvälisen politiikan tieteenalalla on kuitenkin hämmästyttävän vähän käsitelty sitä, miten nämä lajipiirteet poikkeavat sukupuolten välillä. Aivan kuin jokin väkisin vedetty tasa-arvon verho peittäisi näkemyksiä sukupuolten synnynnäisistä eroista.

Näen, että osa ihmisen piirteistä on synnynnäisesti keskimäärin vahvempia toisella sukupuolella. Vaikka merkittävä osa ihmiskäytöksestä on perusteltavissa sosiaalisella ja kulttuurisella oppimisella, uskon, että monet vain toiselle sukupuolelle leimalliset taipumukset ovat universaaleja. Aivan kuten muillakin eläimillä.

Kansainväliselle politiikalle oleellinen ihmisluontoon liittyvä kysymys on, onko ihminen luonnostaan väkivaltainen. Minä kysyn esseessäni, *onko mies luonnostaan*

väkivaltainen. Oletan, että on. Jos miehen väkivaltaisuus todistetaan ja hyväksytään osaksi kansainvälisen politiikan tutkimusta, uskon, että tieteenala pystyy merkittävästi tarkentamaan näkemyksiään kansainvälisen väkivallan syistä.

Yhdeksän kymmenestä

Tietynlaisen väkivallan, kuten pahoinpitelyjen, fyysisen kiusaamisen tai raiskausten määrällinen arvoitus ei ole täysin luotettavaa, koska merkittävä osa teoista jää virallisten tilastojen ulkopuolelle. Siksi väkivaltaisesti aiheutetut kuolemat lienevät paras tapa vertailla väkivallan tekoja sukupuolten välillä. YK:n huumausaine- ja rikosasioiden toimiston (UNODC) vuonna 2013 tekemän tutkimuksen mukaan miehet tekevät peräti 95 prosenttia kaikista väkivaltaisista surmista, jotka johtavat tuomioon. Aineistona on käytetty viimeisintä tarjolla olevaa vuositilastoa 53:sta eri maasta. Maanosien välillä ei tutkimuksessa löytynyt merkittäviä eroja. Myös valtaosa väkivaltaisten surmien uhreista on miehiä. UNODC:n tilastot kertovat, että mies on surmatyön uhrina 79 prosentissa tapauksista. (UNODC 2013, 13.)

Toisin sanoen, vakava väkivalta on yleensä miesten toteuttamaa ja myös yleensä miesten välistä. Psykologiaa ja väkivaltaa tutkineiden Martin Dalyn ja Margo Wilsonin mukaan kaikista saman sukupuolen välillä tapahtuneista surmista yli 90 prosenttia koskee miehiä. Dalyn ja Wilsonin selvitys koski 35:tä eri tutkimusta, jotka käsittelivät surmatöitä 1200-luvulta tähän päivään niin Afrikassa, Euroopassa, Pohjois-Amerikassa kuin Etelä-Amerikassakin. Vaikka henkirikosta lievempien väkivallantekojen tilastot olisivat surmatilastoja epäluotettavampia, niitä ei voi selkeydessään sivuuttaa. Esimerkiksi Skotlannissa ja Yhdysvalloissa noin yhdeksän kymmenestä poliisin tietoon tulleesta väkivallanteosta on miesten tekemä. (Archer 1994, 3, 122.)

Tilastojen valossa on kiistatonta, että miehet käyttäytyvät naista väkivaltaisemmin kaikissa kulttuureissa. Väkivallan tutkijat jakavat tämän käsityksen yleisesti (Esim. Archer 1994; Daly & Wilson 2002; Liddle et al. 2012; McDonald et al. 2011).

Väkivaltainen ei välttämättä käytä väkivaltaa

Sanon olevani väkivaltainen, vaikkohan ole tässä rauhanomaisessa yhteiskunnassa taipuvainen väkivaltaisiin tekoihin. Mitä sitten tarkoitan väkivallalla ja

väkivaltaisuudella? Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee *väkivallan* olevan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista. Teon tulee kohdistua ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön ja sen tulee hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen.

(WHO 2002, 21.)

Väkivallan ja evoluution suhdetta tutkinut John Archer erottaa käsitteinä väkivallan ja fyysisen *aggression*. Jos fyysisesti aggressiivinen käytös aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa loukkaantumisen tai kuoleman, kyseessä on väkivalta. Archerin mukaan aggressio-käsitteellä siis viitataan käytökseen kun taas väkivallassa on kyse aina myös mahdollisista seurauksista. (Archer 1994, 2.)

Ajattelen, että käsite *väkivaltaisuus* ihmislajin, miehen tai yksilön piirteenä ei kuitenkaan edellytä varsinaisia väkivallan tekoja. Ihmisen väkivaltaisuus voi määritelmässäni ilmetä vaikkapa viehtymyksenä väkivaltaviitteeseen, yksittäisinä väkivaltaisina ajatuksina, turkkilaisena öljypainina tai sotadokumentista nauttimisena. Väkivaltainen ihminen ei siis välttämättä käyttäydy aggressiivisesti tai käytä väkivaltaa. Väkivaltaisuus voi kuitenkin purkautua myös varsinaisena väkivaltana: nyrkkitappeluna koulun välitunnilla, väkivaltaisena ryöstönä lähikaupassa tai kiduttamisena sodassa.

WHO on jaotellut väkivallan muodot kolmeen kategoriaan: itseen kohdistettuun väkivaltaan, ihmisten väliseen väkivaltaan sekä kollektiiviseen väkivaltaan (WHO 2002, 23). Miehen ja miehen välinen tappelu nakkikioskilla on ihmisten välistä väkivaltaa. Irakilaisten ja lahtelaisten välinen joukkotappelu, valtioiden välinen sota ja terrorismin vastainen taistelu ovat kollektiivista väkivaltaa. Pohdin tässä esseessä miehen taipumusta sekä ihmisten väliseen että kollektiiviseen väkivaltaan.

Kun puntaroin miehen väkivaltaisuutta, oleellinen kysymys on, *missä määrin väkivaltaisuus on ympäristön tuottamaa ja missä määrin miehen universaali piirre*. Seuraavaksi valotan aihetta lyhyesti sosiaalipsykologian ja sosiaaliantropologian sekä laajemmin evoluutiopsykologian kautta.

Sosiaalipsykologian väkivalta jää vajaaksi

Sosiaalipsykologian tutkimuksessa on keskitytty aggressiivisuuden tutkimiseen, eikä väkivallan käsitettä juuri käytetä. Aggressiivista käytöstä aiheuttavien tekijöiden nähdään kuitenkin tuottavan myös väkivaltaista käytöstä, joten erillisellä väkivallan tutkimukselle ei ole nähty tarvetta. (Tedeschi 2003, 459.)

Miten sosiaalipsykologia selittää ihmisen väkivaltaisuutta? Sosiaalipsykologi Albert Banduran *sosiaalisen oppimisen teoria* korostaa, että aggressiivinen käytös juontuu opituista malleista: yksilöt siis mallintavat toisten ihmisten aggressiivista käytöstä (Tedeschi 2003, 462). Kolmen lapsen isänä olen omalla kohdallani nähnyt viitteitä siitä, että Banduran teoria toimii käytännössä. Lähdekirjallisuuden ja ajatteluni lisäksi nostan tässä esseessä esiin arkielämän kokemuksiani, joiden uskon rikastavan aiheen käsittelyä.

Kirjoittaessani tätä kaksivuotias Kerttu-tyttäreni katsoo Pikkukakkosta. Ohjelman vakiokasvo on Pohjanmaalla, lasten painitreeneissä opettelemassa lajin perusteita. Tovin katsottuaan Kerttu nappaa itsensä kokoisen sohvatyynyn tiukkaan puristukseen, viskaa sen maahan ja huutaa ”olen vahva!”

Banduran koetilanteissa lapset näkivät aikuisen lyövän ja potkivan muovista klovnihahmoa. Jos lapset näkivät aikuisen saavan teostaan positiivista palautetta, he imitoivat väkivaltaa enemmän kuin silloin, jos aikuisen tekoja moitittiin. Sosiaalista valtaa ja vaikuttamista tutkiva James T. Tedeschi kritisoi Banduran teoriaa siitä, ettei se huomioi lapsen sosiaalista ympäristöä koetilannetta laajemmin. (Tedeschi 2003, 462–3.) Sosiaalisen oppimisen teoria ei myöskään ota kantaa siihen esseeni kannalta oleelliseen seikkaan, että mistä lapsen taipumus mallintaa väkivaltaa on peräisin. Kokeeko lapsi väkivallan jostakin selittämättömästä syystä tarpeelliseksi, jotta sitä kannattaa mallintaa? Vai mallintaako lapsi mitä tahansa?

Leonard Berkowitzin *emotionaalisen aggression teoria* on hallinnut sosiaalipsykologian aggressiotutkimusta vuosikymmeniä. Sen avulla pääsen hieman lähemmäksi väkivallan syytä. Teorian mukaan aggressio voidaan jakaa kahteen luokkaan: emotionaaliseen ja instrumentaaliseen. Emotionaalinen aggressio perustuu siihen, että ihminen reagoi synnynnäisesti luotaantyöntäviin ärsykkeisiin joko aggressiivisella käytöksellä tai pakenemalla. Yksilön kokemukset ja oppiminen muokkaavat tätä sisäsyntyistä järjestelmää. Emotionaalinen aggressio tähtää kohteen satuttamiseen tai tilanteen

välttämiseen pakenemalla. Instrumentaalisen aggression tavoitteena on sen sijaan saavuttaa aggressiivisuuden avulla muita tavoitteita. Ryöstön ensisijaisena tavoitteena on yleensä saada rahaa, mutta tavoitteen saavuttaminen saattaa tekijän mielestä edellyttää väkivaltaa. (Tedeschi 2003, 463–4.)

Psykologian tutkijoiden näkemykset eriävät merkittävästi siinä, mitä tunteet lopulta ovat, mikä niitä aiheuttaa ja minkälaisia vaikutuksia tunteilla on. Berkowitzin teorian sijaan osa tutkijoista näkee, että tunteita ja niiden rakentumista voidaan tulkita puhtaasti konstruktioina, esimerkiksi sosiaalisesti tai kielellisesti rakentuneina. Kolmas lähestymistapa korostaa sosiaalisten normien antavan eniten tietoa tunteista, kun taas osa psykologeista näkee hedelmällisimmäksi yhdisää kaikki lähestymistavat. (Tedeschi 2003, 469.)

Sosiaalipsykologian näkemyksistä Berkowitzin teoria vie ajatustani synnynnäisesti väkivaltaan taipuvasta miehestä eteenpäin. On siis primitiivisen tason reaktioita, kuten taistelemisen ja pakeneminen, joita tiedolliset mekanismit ohjaavat. Tämä vahvistaa ajatustani siitä, että miehen väkivaltainen mieli on synnynnäinen, mutta ulkoiset tekijät vaikuttavat varsinaiseen väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Sosiaalipsykologia onnistuu vain raapimaan aiheeni pintaa. En löydä tieteenalalta vastausta siihen, miksi ihminen ja erityisesti mies olisi taipuvainen väkivaltaan.

Sosiaaliantropologia hyväksyy väkivallan normaalina

Väkivaltatutkimusta tehdään pääasiassa kahdella tasolla: etiologinen tutkimus keskittyy yksilötasoon, kun taas esimerkiksi sosiaaliantropologia tutkii väkivaltaa osana sosiaalista järjestelmää. Saksalaisetnologgi Georg Elwertin mukaan kaikissa yhteiskunnissa esiintyy väkivaltaa sekä yksilön että yhteisön tasolla. Syyt väkivallan käyttämiseen vaihtelevat jonkin verran kulttuurisesti, mutta tutkiessaan alkuaikayhteisöjä sosiaaliantropologit ovat löytäneet motiiveja, jotka toistuvat eri yhteisöissä. Elwertin mukaan merkittävä väkivallan lähde on yhteisöjen välinen kilpailu materiaalisista resursseista, kuten luonnonvaroista ja viljelysmaasta. (Elwert 2003, 261, 263.)

12-vuotiaana vietin joskus öitäkin tietokoneella suosikkipelini äärellä. Keräsin aavikolta rahanarvoista kasvillisuutta, vaurastuin ja kehitin entistä vahvempia sotajoukkoja. Lopulta armeijani oli niin vahva, että tiesin sen tuhoavan vastustajan täysin. Ulotin valtani uusille alueille ja keräsin yhä enemmän.

Ei liene sattumaa, että monet suositut digitaaliset pelit ennen ja nyt toistavat tuota samaa resurssien hankinnan ja taistelemisen kaavaa. Niissä tuntuu olevan jotakin luonnollista ja siksi vetoavaa. Elwertin mukaan resurssien hankinnassa on oleellista, että niistä saadaan hyötyä pitkällä aikavälillä, mikä takaa jatkuvuutta omalle yhteisölle. Resurssien väkivaltainen turvaaminen ja hankinta ovat vahvasti kytköksissä väestötiheyteen: yhteisöjen välisten sotien ja yksittäisten taistelujen määrän on todettu kasvavan väestötiheyden kasvaessa. (Elwert 2003, 261, 263.)

Elwert nostaa väkivallan motiiviksi myös arvovallan sekä siihen liittyvät kunnian ja maineen käsitteet. Kunnian menettämisen aiheuttamaa väkivaltaa nähdään tapahtuvan erityisesti sukujen välillä. Oman sukulaisen surma on häpeä, ja suvun kunnian voi palauttaa vain surmaamalla tappajan tai hänen sukulaisensa. Tämä näkemys kunniaväkivallasta yhtyy teoriaan, jonka antropologi Marshall Sahlins loi 1960-luvulla heimotutkimusten perusteella. Sahlinsin tutkimusten mukaan yhteisöt, jotka perustuvat sukulaisuuteen ja ovat siis geneettisesti melko yhtenäisiä, ovat sisäisesti muita rauhanomaisempia. Jos yhteisöjen välille syttyi väkivaltaisuuksia, yhteisöt liittoutuivat herkimmin niiden yhteisöjen kanssa, jotka olivat geneettisesti läheisiä. (Elwert 2003, 263, 273.)

Resurssien ja arvovallan lisäksi yhteisöjä motivoi väkivaltaan valta ja pelko. Vallasta kannattaa taistella, sillä yhteisö, jolla on valtaa, määrittelee vallan alla olevien ihmisten säännöt ja järjestelmän luonteen omien etujensa mukaisesti. Pelko sen sijaan johtaa puolustukselliseen väkivaltaan. Pelko ei kuitenkaan Elwertin mukaan toimi pitkäaikaisena väkivallan motivaattorina: pelon kautta yhteisö voi mobilisoida väkivaltaan vain hetkellisesti, mutta tehokkaasti. Sosiaali antropologinen tutkimus antaa vahvaa tukea ajatukselleni väkivallan luonnollisuudesta, siitä, että lajimme on väkivaltainen siinä missä muutkin nisäkäslajit. Georg Elwertin mukaan tieteenalan tutkijat ovatkin yhä vahvemmin hyväksymässä teorian *väkivallan järjestyksestä*. Väkivallan järjestyksessä väkivalta on yhteisöjen normaali piirre, jota voidaan hillitä instituutioilla. (Elwert 2003, 85, 274, 275.)

Sosiaaliantropologia auttaa ymmärtämään ihmislajin luonnetta, mutta se ei tunnu tarjoavan yhtenäistä teoriaa, joka selittäisi, miksi ihmiset toimivat väkivaltaisesti. Sosiaaliantropologia myös analysoi ihmistä vain yhteisötasolla, erottelematta yksilön tai sukupuolen taipumuksia. Päästäkseni lähemmäksi miehen luontoa on astuttava lähemmäksi luonnontieteitä.

Evoluutiopsykologian mies riskeeraa lisääntymisen vuoksi

On mielestäni erikoista, että vaikka ymmärrämme biologiaa, ihmisellä tuntuu olevan taipumus irrottaa itsensä luonnosta, puhua erikseen ihmisestä ja eläimestä eikä niinkään eläimestä nimeltä ihminen.

Psykologian tutkijat Margo Wilson ja Martin Daly näkevät, että jos tulisi nimetä yksi teoria, jolla selittää hyttysen, norsun tai vaikka ihmisen tuntemattomia puolia, se olisi Darwinin *evoluutioteoria*. Darwin esitti, että sellaiset yksilöt, jotka kykenevät selviytymään ja jatkamaan sukuaan, siirtävät ominaisuuksiaan seuraaville sukupolville. Selviytymisen ja lisääntymisen kannalta tärkeitä ominaisuuksia ovat esimerkiksi kyky löytää ravintoa, paeta saalistajilta, voittaa vihamieliset lajitoverit ja lopulta kyky päästä lisääntymään. Evoluutioteorian mukaan ne yksilöt, joiden ominaisuudet sopivat parhaiten kulloiseenkin elinympäristöön, tuottavat eniten jälkeläisiä. Näin selviytymistä ja lisääntymistä tukevat piirteet periytyvät, ja heikommat piirteet karsiutuvat populaatiosta ajan mittaan. Piirteet eivät periydy tarkasti sellaisenaan, vaan lisääntymisen yhteydessä tapahtuu aina perinnöllistä muuntelua. Siksi jokaisessa eläinpopulaatiossa on yksilöiden välisiä eroja. Hyödylliset ominaisuudet kuitenkin hiljalleen yleistyvät, ja luonnonvalinnan seurauksena populaatio sopeutuu ympäristönsä vaatimuksiin. Tätä sopeutumista kutsutaan *evoluutiiviseksi adaptaatioksi*. (Daly & Wilson 2003, 569–571; Liddle et al. 2012, 24.)

Evoluutiopsykologia tutkii ihmisen psyykettä edellä kuvatun evoluutioprosessin valossa. Tieteenalan keskiössä ovat aivoissa sijaitsevat ja ihmisen toimintaa ohjaavat *psykologiset mekanismit*. Nämä mekanismit ottavat vastaan ulkoisia ärsykejä, prosessoivat saatuja tietoja ja tuottavat lopputuloksena esimerkiksi tunteita, puhetta tai muuta toimintaa. Evoluutiopsykologian keskeinen näkemys on, että mekanismit, jotka prosessoivat aivoissa tietoja, ovat muotoutuneet nykymuotoonsa juuri luonnonvalinnan

tuloksena. Esi-isiemme kohtaamat lisääntymisen ja selviytymisen haasteet ovat siis adaptaation seurauksena koodattuna myös meidän aivoihimme. Toisin sanoen, käyttäytymisemme on osin luonnonvalinnan ohjaamaa. Kymmenien tuhansien vuosien saatossa kehittyneet mekanismit eivät kuitenkaan välttämättä vastaa tämän päivän tarpeisiin, joihin luonnonvalinta ei ole vielä ehtinyt reagoida. Ihmisellä on esimerkiksi (Suomessakin!) taipumuksena pelätä käärmeitä tai hämähäkkejä, vaikka autot ovat monin verroin vaarallisempia. (Liddle et al. 2012, 24–25.)

Evoluutiopsykologia pyrkii ymmärtämään ja selittämään myös ihmisen väkivaltaisuutta evoluution muovaaman psyyken kautta. Eritasoista väkivaltaa on havaittu esiintyvän käytännössä kaikkien tunnettujen eläinlajien keskuudessa. Valtaosa lajitoverien välisestä väkivallasta liittyy pyrkimykseen parantaa tai ylläpitää lisääntymismahdollisuuksia. Myös väkivaltainen kilpailu resursseista, kuten ruoasta ja tilasta, sekä omien sukulaisten ja jälkeläisten puolustaminen liittyvät (usein tiedostamattomaan) tavoitteeseen jatkaa omaa geeniperimää. (Liddle et al. 2012, 24–25; Daly & Wilson 1994, 265.)

Katsoin lasten kanssa luonto-ohjelmaa, jossa karhunpoikaset painivat ja kierivät lopulta rinnettä alas. Ne opettelivat elintärkeää taistelemisen taitoa. Seuraavana aamuna vein poikani kouluun. Pihalla oli raju mylläkki, jossa puolenkymmentä poikaa huusi, paini ja töni toisiaan. Poikani käveli porukan läpi, tuuppasi yhtä haastajaa ja jatkoi matkaa kavერიensa pariin.

Lasten aggressiivista käytöstä tutkiva psykologian professori Michael J. Boulton toteaa, että pojille tyypilliset leikkipainit ja -taistelut juontuvat evoluutiosta. Väkivaltaiset leikit ovat tyypillisempiä pojille siitä syystä, että väkivallan käyttö toisia miehiä kohtaan on historian saatossa edesauttanut miehen mahdollisuuksia lisääntyä. Tämä sukupuolten välinen ero väkivaltaisuuden suhteen on tyypillinen kaikille kädellisille nisäkkäille. (Boulton 1994, 29.)

Evoluutiopsykologian tutkijat Todd Shackelford, Viviana Shackelford ja James Liddle luotaavat artikkelissaan väkivaltaan liittyvää evoluutiota sekä miehen ja naisen evolutiivisia eroja. Eläinlajien sisäinen väkivalta juontuu heidän mukaansa kahdesta evoluutioteorian mallista: *seksuaalivalinnasta* sekä *vanhemmuuden investoinnista*. Seksuaalivalintaan liittyy sukupuolen sisäinen kilpailu, ja tällä, usein väkivaltaiseksiin äityvällä kilpailulla, tavoitellaan hyviä lisääntymismahdollisuuksia. Sama kilpailu pätee

evoluutiopsykologian mukaan myös ihmiseläimeen. Tutkimusten perusteella uskotaan, että moniavioisuus on ollut tyypillistä ihmislajille. Siten melko harvat miehet ovat päässeet lisääntymään muidenkin edestä. 'Palkinnon' ollessa suuri ovat kilpailukeinot toisia miehiä kohtaan olleet sitäkin voimakkaampia ja riskialttiimpia – siis väkivaltaisista. Tutkijoiden mukaan tämä sukupuolen sisäinen kilpailu selittää osan sukupuolten välisestä väkivaltaisuuksien erosta, mutta vielä vahvemmin eroa selittää vanhemmuuden investointi -teoria. (Liddle et al. 2012, 25, 28.)

Vanhemmuuteen investoiminen tarkoittaa resurssien suuntaamista jälkeläisten kasvattamiseen. Jälkeläisten hoitamisen sijaan samoja resursseja voitaisiin käyttää vaikkapa omaan selviytymiseen tai uusiin pariutumisyhteyksiin. Jotta jälkeläinen säilyisi hengissä, nisäkänaaraiden on yleensä investoitava jälkikasvuun huomattavasti enemmän kuin koiraiden, jotka minimissään tarjoavat vain sperman. Vanhemmuuden investointi -teorian mukaisesti se sukupuoli, joka joutuu investoimaan enemmän jälkeläisten selviytymiseen, pyrkii välttämään riskialtista väkivaltaa, koska se saattaisi johtaa omaan kuolemaan tai loukkaantumiseen ja siten jälkeläisten elinmahdollisuuksien heikkenemiseen. Nisäkkäiden ulkopuolelta löytyy useita tutkittuja eläinlajeja, kuten tietyt linnut, sammakot tai heinäsirkat, joiden koiraat investoivat vanhemmuuteen selvästi naaraita enemmän. Teorian logiikka toimii, eli kyseisten lajien naaraat ovat koiraita kilpailuhenkisempiä ja ne taistelevat väkivaltaisestikin päästäkseen koiraiden suosioon. (Liddle et al. 2012, 25, 28.)

Muuhun eläinkuntaan verrattuna ihminen investoi vanhemmuuteen poikkeuksellisen paljon. Miesten investointi on kuitenkin selvästi pienempi kuin naisilla, mikä siis teorian mukaan näkyy miehen taipumuksena naista riskialttiimpaan ja väkivaltaisempaan kilpailuun oman sukupuolen edustajien kanssa. Yksi tämän kilpailun avainsanoista on status, johon taas liittyvät läheisesti arvovalta ja maine. Tutkijat näkevät, että naiset valitsevat yleensä kumppaneikseen mieluiten miehiä, joilla on yhteisössään korkea status. Näin siksi, että korkea asema ja valta ovat historiallisesti merkinneet ruoan ja turvallisuuden kautta hyviä selviytymismahdollisuuksia jälkeläisille. Status on evolutiivisessa historiassamme usein saavutettu ja turvattu käyttämällä väkivaltaa (Liddle et al. 2012, 25, 28.)

Yhteiskunnassamme ei nykyään tarvita väkivaltaa lasten elämän turvaamiseen, vaan resurssit voidaan turvata rauhanomaisin taloudellisin ja sosiaalisin keinoin. Kokemukseni perusteella miehen ekonominen ja sosiaalinen asema ovat yhteiskunnassamme monille naisille tärkeitä kriteerejä elämänkumppania – ja varsinkin jälkeläisten isää – valittaessa. Ympäristötekijät siis näyttävät vaikuttavan väkivallan tarpeellisuuteen: jos väkivalloin ei saavuteta hyödyllistä statusta, sitä käytetään vähemmän. Näen silti, että väkivaltaa arvostetaan yhä, etenkin yhteisöissä, joissa yhteiskunnan tarjoama suoja koetaan heikoksi ja joissa voimalla voidaan saavuttaa turvaa ja kunnioitusta.

Olin opiskeluaikana töissä tamperelaisessa lähiöbaarissa. Kello läheni jo kahta, ja yritin saada viimeisiä asiakkaita ulos. Tuntematon nuori mies alkoi haastaa riitaa vakioasiakkaalle ja löi häntä yllättäen nyrkillä kasvoihin. Tartuin riehujan kauluksista kiinni ja väänsin hänet lattiaan. Selällään hän yritti lyödä vielä minuakin.

Kapakassa työskentely oli melkoinen antropologinen matka. Käytännössä miehet tappelivat baarissa jokaisena vilkkaana iltana, ja minä painin pakosta mukana. Kun aloitin työt, vakioasiakkaat eivät pitäneet minua juuri minään. Vuorollaan jokainen kokeili, kuinka huonosti minua kohtaan voi käyttäytyä. Muutaman kuukauden painimisen ja aggressiivisuuden osoittamisen jälkeen asemani oli aivan toinen, sain kunnioitusta. Alkoi jopa kiertää huhu, että olen jonkinlainen kamppailulajien taitaja, mikä lisäsi arvostustani entisestään. En tietenkään katkaissut väärältä huhulta siipiä.

Tutkittaessa heimoyhteisöjä on todettu, että kyky käyttää tehokkaasti väkivaltaa tuo miehelle mainetta, mikä taas pönkittää korkeaa statusta yhteisössä (Daly & Wilson 1994, 274). Statuksen merkitystä väkivallan lähteenä voidaan ymmärtää historian kautta. Suurimman osan evolutiostaan ihmislaji on elänyt pienissä heimoryhmissä. Aivojemme psykologiset mekanismit ovat siis kehittyneet aikana, jolloin kaikki käytännössä tunsivat toisensa. Tuossa moniavioisessa ympäristössä oman maineen ja aseman menettäminen oli suvunjatkamisen kannalta kohtalokasta. Siten väkivalta oli riskeistään huolimatta järkevä keino puolustaa asemaa tai vastaavasti pyrkiä hankkimaan asema, jossa suvunjatkamiselle oli edellytykset. (Liddle et al. 2012, 28.)

Psykologian professori John Archerin mukaan monien eläinlajien kohdalla yksilöiden välinen väkivalta synnyttää valtasuhteita, joita Archer kutsuu *hallintajärjestykseksi* (dominance order). Väkivallan kautta eläimet oppivat, ketkä ovat heitä heikompia ja kenelle he kamppailussa häviävät. (Archer 1994, 319.) Olen kokenut, että samanlainen fyysisen hierarkian logiikka toimii erityisesti poikien ja nuorten miesten keskuudessa: fyysistä asemaa suhteessa toisiin haetaan leikillään painien, tosissaan tapellen ja myös väkivaltaisesti kiusaten ja alistaen. Vahvat ja väkivaltaan valmiit pojat olivat peruskoulun kunnioitettuja, pelättyjä ja vihattujakin kunkkuja. Poikien väliset taistelut ja fyysinen alistaminen saattoivat olla toisen osapuolen kunnialle rajuja kolauksia. Ne olivat putoamista hierarkiassa tai nöyryyttävää pysymistä pohjimmaisena. Tiedän, että välitunnilla julkisesti hävitty tappelu on kalvanut monen mieltä vielä vuosien jälkeen.

Seuraavaksi pohdin yksilötason väkivallan ja kansainväliselle politiikalle oleellisen kollektiivisen väkivallan analogiaa. Voiko tieteenalamme ottaa oppia evoluutiosta?

Yhteisö käyttäytyy kuin mies – valitettavasti

Kun Turkki ampui venäläiskoneen alas syyrianvastaisella rajallaan, venäläisittäin nöyryyttävät videot levisivät hetkessä maailman nähtäväksi. Youtubessa moderni hävittäjä putoaa suoraan maata kohti, avuttomana liekehtien. Toisella hiirenklikkauksella syyrialaistaistelija tuhoaa venäläisen helikopterin yhdysvaltalaisella ohjuksella. Julkinen arvovaltatappio oli varmasti omiaan koventamaan Venäjän hallinnon retoriikkaa ja toimia oman statuksen säilyttämiseksi, vaikkei sillä olekaan sotilaallisen painostamisen vaihtoehtoa Nato-maata vastaan. 9/11 oli sen sijaan valtava nöyryytys voimahierarkian huipulle. Oli selvää, että iskut tuli statuksen säilyttämiseksi kosta voittoa sodalla – oli siinä ehkä vielä viimeinen ripaus Vietnaminkin arvovaltraumaa mukana. Kun terroristit surmasivat 129 ihmistä Pariisissa, Ranskan oli toki puolustuksellisista syistä, mutta ennen muuta arvovaltasyistä näytettävä voimansa Syyriassa. Lentotukialus oli vähintään, millä voitiin lähteä liikkeelle. Hallintajärjestys oli tehtävä selväksi.

Miesyksilöiden ja valtioiden suhtautumisessa arvovaltaan ja hierarkiaan tuntuu olevan paljon yhteistä. Siksi näen, että evoluutiopsykologian näkemyksiä väkivaltaisesta miehestä voi pyrkiä soveltamaan myös kollektiiviseen väkivaltaan ja siten

kansainvälisen politiikan kysymyksiin. Yleensä miehet – valitettavasti – ovat vastuussa valtioiden ja myös ei-valtiollisten väkivaltaorganisaatioiden johtamisesta. Alle kymmenen prosenttia valtioiden johtajista on naisia (Tickner&Sjöberg 2013, 205), ja pidän selvänä, että myös alemmilla ulkopolitiikkaan vaikuttavilla tasoilla naisten vaikutus on selvästi miehiä pienempi.

Mary Capriolin feministinen tutkimus sukupuolisen tasa-arvon ja väkivaltaisen ulkopolitiikan suhteesta antaa tukea ajatukselleni miehen luonteen vaikutuksesta kansainvälisiin suhteisiin. Tutkimuksen mukaan ne valtiot, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo toteutuu hyvin, käyttäytyvät valtioiden välisissä kiistatilanteissa rauhanomaisemmin kuin heikon tasa-arvon valtiot. Capriolin mukaan valtioiden välinen väkivalta siis vähenee, jos valtioiden ulkopolitiikkaan saadaan tuotua lisää naisille ominaisia arvoja. Caprioli tutki määrällisin ja tilastollisin keinoin kaikkiaan 1051:tä valtioiden välistä kiistatilannetta vuosilta 1978–1992. Kiistat koskivat 141:tä eri valtiota. (Caprioli 2003, 200, 208–9.)

Aiemmin esittämäni sosiaaliantropologisten ja evoluutiopsykologisten näkemysten mukaan siis sekä mies että yhteisö taistelevat resurssien, maineen ja vallan vuoksi. Miehen väkivallan taustalla on evoluutiopsykologian mukaan lisääntymismahdollisuuksien turvaaminen ja parantaminen. Yhteisöllisen väkivallan taustalla voidaan edellämainittujen motiivien perusteella nähdä olevan yhteisön elinmahdollisuuksien turvaaminen tai parantaminen, mikä taas on edellytys yhteisön olemassaololle ja kasvamiselle. Kollektiivinen väkivalta siis turvaa lopulta yksittäisten jäsenten mahdollisuuksia jatkaa sukuaan. Yhteisön voi näin nähdä olevan evoluution asialla.

Esimerkiksi susien, leijonien ja erityisesti meille läheisten simpanssien sodanomainen käyttäytyminen antaa viitteitä siitä, että sodankäynti on ollut läsnä läpi ihmisen evolutiivisen historian. Niin kauas kuin historiaan näemme, löydämme merkkejä väkivaltaisesta miehestä. Muinaiset egyptiläiset, sumerilaiset, kreikkalaiset ja roomalaiset ovat jättäneet jälkeensä yksityiskohtaisia kuvauksia väkivallan tärkeydestä. Jo myöhäispaleoliittiselta kaudelta (10000–50000 vuotta sitten) on säilynyt luurankoja, joiden omistajat ovat kuolleet nuolenkärkiin tai iskuilla aiheutettuihin luunmurtumiin. Taannoin Pohjois-Sudanista löytyi 13 000 vuotta vanha hautausmaa, joka kätki sisäänsä 59 ruumista. Ainakin puolet heistä oli surmattu tikareilla ja muilla aseilla. Lapsia oli

teloitettu ampumalla heitä nuolilla päähän. (Liddle et al. 2012, 28, 31.) On vaikea kuvitella naisten olleen asialla.

Käydään sotaa sitten heimoyhteisöjen, valtioiden tai simpanssilauemojen välillä, sotatoimet ovat lähes yksinomaan miesten ja urosten toteuttamia. Evoluutiopsykologia perustelee miesten sotimista aiemmin esittämälläni vanhemmuuden investointi -teorialla sekä sillä, että voitettun sodan tarjoamat uudet resurssit ja alueet parantavat miesten mahdollisuutta lisääntyä. (Liddle et al. 2012, 31.)

Lisääntymisvietti sodan taustatekijänä saa tukea kiinnostavasta kiinalaistutkimuksesta. Koetilanteessa nuorille heteromiehille näytettiin kuvia naisten kasvoista ja sääristä. Tämän jälkeen he lukivat sotaa puolustavia lausuntoja ja antoivat näistä mielipiteensä. Jos mies piti näkemiään naisia houkuttelevina, hän puolusti selvästi enemmän sotaisia lausuntoja kuin silloin, jos kuvien naiset eivät olleet viehättäviä. Vastaavaa ei tapahtunut heteronaisille. (MacDonald et al. 673.)

Poikani saapui koulusta alakuloisena. Välituntisin hän vartioi ja rakentaa ryhmänsä kanssa majapaikkaa, johon on varastoitu arvokkaita keppejä. Aika ajoin he tekevät hyökkäyksiä toisten ryhmien tukikohtiin. Joskus vihollisista saadaan neuvoteltua liittolaisia. Erään tunnin jälkeen majapaikka oli täysin putsattu. Asialla olivat kuulemma aivan varmasti neljäsluokkalaiset.

Evoluutiopsykologit Todd Shackelford, Viviana Shackelford ja James Liddle toteavat, että sodankäynti on läpi evolutiivisen historian tarjonnut enemmän hyötyjä miehelle kuin naiselle. Vastaavasti sodankäynnin 'kustannukset' ovat olleet naiselle suuremmat vanhemmuuteen investoimisen vuoksi. Tämä asetelma on saattanut luonnonvalinnan kautta tehdä miehistä kykeneviä luomaan alliansseja toisten miesten kanssa, tarkoituksenaan taistella yhdessä, hankkia ja puolustaa selviytymisen ja lisääntymisen kannalta oleellisia resursseja. Mahdollinen haavoittuminen tai kuolema ovat kuitenkin 'kustannuksena' niin suuria, että sodan hyötyjen pitää olla pitkällä aikavälillä merkittäviä tai vastaavasti voittamisen pitää olla riittävän todennäköistä. (Liddle et al. 2012, 32.) Ei tarvitse olla kovin kyyninen ajatellakseen, että hyökkäys Irakiin vuonna 2003 oli houkutteleva öljyresurssien ja mahdollinen Saddam Husseinin heikon armeijan vuoksi.

Siinä missä yksilöiden väkivaltaisuuksissa on selviä eroja, eri yhteisöjen väkivaltainen suhtautuminen ulkopuolisia ryhmiä kohtaan on huomattavasti säännöllisempää (Daly & Wilson 1994, 272). Tutkimusten mukaan miehet kokevat naisia enemmän muukalaisvihaa ja luovat uhkaavissa tilanteissa ulkopuolisista ryhmistä herkemmin stereotyyppioita kuin naiset (MacDonald et al. 672). Tätä kirjoittaessani turvapaikanhakijoiden epäillään tehneen Suomessa lyhyen ajan sisällä kymmenkunta raiskausta. Uusi epäily tai tuomio tulee julki muutaman päivän välein. Evoluutiopsykologian logiikkaa ajatellen tuskin moni muu asia voisi aiheuttaa enempää vihaa kuin se, että jo valmiiksi valitettavan vihollistettuun ja epätarkasti määriteltyyn 'mamumiesten' ryhmään kuuluva mies raiskaa 'oman' yhteisön naisen. Vastaanottokeskuksiin onkin lyhyen ajan sisällä tehty useita vakavia hyökkäyksiä, joissa olisi saattanut kuolla jopa kymmeniä ihmisiä. Kovalla liekillä palavan vihapuheen päälle rakennetaan me-identiteettiä, jossa myös väkivalta on oikeutettua. Oma tuntumani on, että turvapaikanhakijoihin kärjekkäimmin ja väkivaltaisimmin suhtautuva suomalaisväki koostuu lähes yksinomaan miehistä.

Miesten kyky muodostaa yhtenäisiä koalitioita ja hyökätä menestyksekkäästi onkin riippuvainen oman ryhmän ja ulkopuolisen ryhmän selvästä erottelusta, siis oman ryhmän yhteisestä identiteetistä ja toisen ryhmän vihollistamisesta (Liddle et al. 2012, 31). Sodankäynnin ja muun kollektiivisen väkivallan evolutiivista historiaa tukee mielestäni se, että ulkopuolisten ryhmien vihollistamisen on todettu olevan eri kulttuureille tyypillistä jo tuhansia vuosia sitten (Esim. Harle 2000). Analogia vihollistamiselle löytyy pienemmässä mittakaavassa nuorten miesten keskuudesta. Kaupunginosien ja kylien välillä kytevä, ei mihinkään perustuvan epäluulon vuoksi on tapeltu ja tullaan tappelemaan, niin Suomessa kuin muuallakin.

Minulla oli ensi kertaa jokin tyttöystävän tapainen. Matkustin Hollolasta Vääksyyn tapaamaan. Ollessamme kävelyllä tyttö meni lähes paniikkiin. Kuului mopojen ääniä. Oli kuljettava pusikoita pitkin, eikä kädestä saanut missään nimessä pitää. Tapahtuisi kuulemma karmeita asioita, jos ne näkisivät minun vieneen vääksyläisen. Hollolalainen vielä.

Evoluutio sanelee, ympäristö ratkaisee

Näen, että ihmislajin uros, mies, on luonteeltaan väkivaltainen, mikä johtuu evolutiivisesta adaptaatiosta. Väkivaltaisen käytöksen selittäminen ei kuitenkaan ole aivan näin helppoa. Filosofi ja tietokirjailija Ville Lähde kritisoi kärjekkäintä evoluutiopsykologista ajattelua, joka antaa yksinkertaiselta ja vakuuttavalta tuntuvia selityksiä monimutkaisiin ongelmiin. Lähteen mukaan ihmisluontokeskustelua sävyttää liian vahva erottelu luonnon ja kasvatuksen tai vastaavasti perimän ja ympäristön välillä. Lähteen mukaan ”kaikki synnynnäinen löytää ilmiänsä vasta kehittyvässä yksilössä”. Siksi on yhtä väärin pitää ihmistä vain sosiaalisena tai kielellisenä olentona kuin puhtaasti evolutiivisen adaptaation tuotteena. (Lähde 2015, 55–61.)

Tilastojen ja väkivaltatutkijoiden näkemysten mukaan on kiistaton tosiasia, että mies on keskimäärin naista väkivaltaisempi, kulttuurista ja muista ympäristötekijöistä riippumatta. Onko meidän sitten hyväksyttävä, että mies on väkivaltainen ja että väkivaltaista käytöstä ei voi välttää? Kyllä ja ei. Nähdäkseni evoluutio sanelee, että mies on mieleltään väkivaltainen, mutta ympäristötekijät ratkaisevat, miten väkivaltaisuus kanavoituu.

Väkivaltaisuudessa on siis kyse evoluutioprosessin muotoilemista aivojen psykologisista mekanismeista, jotka tukevat väkivallan käyttämistä. Ajattelen, että väkivaltaisuudessa on kyse nimenomaan *mielen väkivaltaisuudesta*, joka ei välttämättä johda aggressiiviseen väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Evoluution tuottama mielen väkivaltaisuus on pohja, jonka päällä varsinaiset väkivallan toimintamallit rakentuvat ympäristön vaikutuksesta. Ympäristö siis määrittää, kanavoituuko miehen sisäsyntyinen väkivaltaisuus esimerkiksi nyrkkeilyn harrastamisena, länsimaisen journalistin mestaamisena, sotapelin näppäilemisena puhelimella, koulupoikien kaverillisena painina vai päätöksenä ampua alas toisen valtion hävittäjä. Kuten Ville Lähde toteaa, ”evoluutiokehitykselle on leimallista se, että vakiintuneet ominaisuudet voivat saada erilaisia merkityksiä uusissa tilanteissa” (Lähde, 2015, 59).

Myös John Archerin näkemykset antavat tukea ajatukselleni väkivaltaisesta miehen mielestä, jota ympäristö ohjaa. Archerin mukaan modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa koulutetut miehet eivät toimi kovinkaan fyysisin keinoin. ’Macho-arvojen’, kuten väkivallan, merkitys on ympäristötekijöiden vuoksi länsimaissa moniin

muihin yhteiskuntiin verrattuna melko pieni. Siitä huolimatta väkivalta on meillä sitkeästi ja selkeästi olemassa. (Archer 1994, 322.) Sosiaaliantropologi Georg Elwert näkee samoin: konflikti on erottamaton osa sosiaalista elämää, mutta insituutioiden avulla väkivallan esiintymistä voidaan hillitä (Elwert 2003, 85). Kriminologian professori Manuel Eisner jatkaa samalla linjalla ja yhdistää ympäristötekijät sekä väkivaltaisuuden loogisella tavalla yhteiskunnalliseen kehitykseen. Esiteollisessa Euroopassa miehen kunnia edellytti usein fyysisen voiman käyttöä, mutta markkinatalouden leviämisen seurauksena miehen kunnia ja maine alettiin yhdistää taloudelliseen menestykseen. (Eisner, 2003, 52.)

Ympäristö vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan niin sanotuissa kunniakulttuureissa, joissa miehillä on edelleen vahva alttius puolustaa kunniaansa ja mainettaan väkivalloin. Kunniakulttuurien miehet eivät ole lähtökohtaisesti muita kulttuureja väkivaltaisempia, mutta ympäristön vaikutuksesta he tarttuvat helpommin väkivaltaan, erityisesti puolustaessaan omaa asemaansa suhteessa toisiin miehiin. (Liddle et al. 2012.)

Oman elämäkokemukseni perusteella uskon, että meidänkin yhteiskunnassamme pojalla ja nuorella miehellä on jonkinlainen ympäristön vaikutuksista vapaa mandaatti toteuttaa väkivaltaisuuttaan. Ehkä siksi, että 'pojat ovat poikia'. Aikuistumisen paineessa väkivalta joko siirtyy yhteiskunnan sallimiin muotoihin, tai sitten väkivalta pitää joissakin ympäristöissä pintansa. Kun nelikymppinen mies murjoo sohvalla örkkiä ohjain kädessään, toinen murjoo kapakassa kolmatta nyrkillä. Miehen väkivaltaisella käytöksellä ja sosioekonomisella asemalla on selvä yhteys (Esim. Archer 1994), mutta se ei ole tämän esseen asia. Oleellista on, että näkemykseni mukaan *ympäristötekijät, kuten yhteiskunnan arvot ja normit tai kasvatus ja koulutus eivät vaikuta siihen, onko mies mieleltään väkivaltainen, mutta ne vaikuttavat siihen, käyttääkö mies väkivaltaa*. Seuraavaksi pohdin, miten tämä ajatus istuu kansainvälisen politiikan tutkimussuuntauksiin.

Väkivaltainen mies ja realismin ihminen

Voiko väkivaltainen mies muuttaa kansainvälisen politiikan tutkimusta? Olen valinnut pohdiskeluuni ensisijaisesti suuntauksia, joiden teoriaan kuuluu näkemys ihmisluonnosta. Kokeilen, miten mies istuu ihmisen paikalle. Lisäksi pohdin

väkivaltaisen miehen soveltuvuutta feministiseen tutkimukseen sekä osin myös normatiiviseen teoriaan.

Ensiajattelemalla tämän esseen näkemykset osuvat parhaiten realistisen koulukunnan ajatteluun. Hans J. Morgenthau linjasi merkkiteoksessaan *Politics Among Nations* (1948), että realistien mukaan maailma kaikkine epätäydellisyyksineen juontuu suoraan ihmislajin luonteesta. Tätä synnynnäistä voimaa vastaan ei kannata toimia, vaan parantaakseen maailmaa tulee toimia yhdessä tämän voiman kanssa.

(Morgenthau 1948, 3.)

Jos ajattelemme, että Morgenthauin ihminen vaihdetaan mieheen, näkemys käy yksiin tämän esseen punaisen langan kanssa: väkivaltaisuus juontuu miessukupuolen synnynnäisestä luonteesta. Universaali piirre kannattaa hyväksyä, sillä kun miehen taipumus väkivaltaan tunnustetaan, sen kanssa voidaan toimia, ja käytöstä voidaan pyrkiä ohjaamaan ulkoisilla tekijöillä.

Realistien kesken vallitsee yksimielisyys siitä, että ihminen kilpailee jatkuvasti toisten ihmisten kanssa. Teoksessaan *Man, the State and War* (1959) neorealismien isänä pidetty Kenneth Waltz yksinkertaistaa, että tärkeimmät sodan syyt löytyvätkin ihmisen luonteesta ja käytöksestä. Sodat ovat itsekkyyden, väärin suunnattujen aggressiivisten impulssien ja tyhmyyden tulosta. (Waltz 1959, 15.) Näen, että mies on väkivaltainen, ja että tämä luonne on ainakin osatekijä myös kollektiivisessa väkivallassa kuten sodissa. Koska näkemykseni miehen luonnosta perustuu evoluutioon, ei väärin suunnattuja impulsseja tai tyhmyyttä voi pitää konfliktien syinä. Väkiältä perustuu pohjimmiltaan evoluution tuottamiin aivojen psykologisiin mekanismeihin, jotka tavoittelevat lisääntymistä. Jos simpanssilauma hyökkää toisen lauman kimppuun, se taistelee periaatteessa oman lajinsa jatkuvuutta vastaan, mutta intuitiivisesti oman laumansa geeniperimän puolesta. Ei sitä voi sanoa tyhmyydeksi.

Waltz siis rakentaa realistiseen koulukuntaan istuvien ajattelijoiden avulla näkemyksen kilpailuun ja väkivaltaan taipuvaisesta ihmisestä. Pyhän Augustinuksen (354–430 jkr.) mukaan ihmisen pyrkimys itsesuojeluun ja hengissä selviytymiseen (self-preservation) selittävät osan ihmisen käytöksestä. 1600-luvulla vaikuttanut filosofi Baruch Spinoza taas näkee, että ihmisen jokainen toimi on tulkittavissa itsesuojeluvietin kautta. Spinozan ihminen ei osaa toimia puhtaasti järjen perusteella, vaan häntä ohjaavat

tunteet ja kiihko. Siksi ihminen on taipuvainen järjettömiin konflikteihin. Waltzin aikalaiset Hans Morgenthau ja teologi Reinhold Niebuhr hylkäsivät Spinozan jaon järkeen ja tunteeseen. Heidän mukaansa ihminen on kokonaisuudessaan, mieleltään ja ruumiiltaan, epätäydellinen. Niebuhr näkeekin, että sodan perimmäiset syyt löytyvät ihmispsyken pimeistä ja tiedostamattomista osista. Morgenthaun mukaan tämä pahuus on läsnä ihmisen toiminnassa, koska hän yksinkertaisesti janoaa valtaa. Vallan jano taas kumpuaa tarpeesta hankkia itselleen riittävästi resursseja. (Waltz 1959, 15, 22–25, 35)

Itsesuojeluvietti väkivaltaisuuden syynä on evoluutionkin kannalta helposti nähtävissä oleva, mutta pahasti vajaa selitys. Evoluutiopsykologian mukaan miehen väkivaltaisuuden taustalla on halu selviytyä, mutta selviytymisellä on korkeampi tavoite: lisääntyminen. Sama pätee Spinozan korostamiin tunteisiin. Tunteet ovat evolutiivisesti kehittyneiden psykologisten mekanismien tuottamia. Ne siis eivät ole väkivallan perimmäinen syy. Evoluutiopsykologian näkemys väkivaltaisesta miehestä ravistaa Morgenthaun ja Niebuhrin ajatusta epätäydellisestä ihmisestä. Ihminen on eläinlajina – ja mies on uroksena – juuri sellainen, jollaiseksi sen on täytynyt kehittyä selvitäkseen ja jatkaakseen sukuaan. Voisi jopa sanoa, että täydellinen.

Morgenthaun korostama vallan jano ja resurssien hankinta ovat lähellä tämän esseen ydintä. Valta ja resurssit ovat evolutiivisessa historiassamme olleet suoraan verrannolliset miehen mahdollisuuksiin lisääntyä.

Olen korostanut ulkoisten vaikuttimien merkitystä miehen sisäsyntyisen väkivallan ohjaamisessa. Myös Kenneth Waltz antaa tilaa ihmisen ohjaamiselle. Hänen mukaansa ihmisluonteen synnynäisten piirteiden tunnustaminen auttaa siirtämään huomionne siihen, miten käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa instituutioiden kautta. (Waltz 1959, 41)

On merkille pantavaa, että sekä Morgenthau että Waltz käyttävät aikansa hengessä ihmisestä englannin kielen termiä *man*. Termiä käytetään sekaisin sukupuolettoman *human*-käsitteen kanssa, jolloin voidaan nähdä, että *man* viittaa ihmiseen – siis myös naisiin. Kysyn kuitenkin, missä määrin realistiajattelijat ovat tietoisesti tai tiedostamattaan viitanneet termillä ensisijassa miessukupuoleen. Oletan, että 1940- ja 50-luvuilla poliittiset toimijat olivat lähes poikkeuksetta miehiä, ja naista tuskin noteerattiin kansainvälisen politiikan tutkimuksessa toimijana. Onko klassikkotekstien päälle kerrostunut tiede omaksunut liian helposti ajatuksen, että kyse on ollut ihmisen

eikä miehen luonteen kuvaamisesta? Jos näin on, päteekö sama myös muihin kuin kansainvälisen politiikan klassikkoajattelijoihin?

Väkivaltainen mies ja liberalismiin ihminen

Kansainvälisen politiikan liberalistisen koulukunnan näkemys ihmisen luonteesta on lähtökohtaisesti positiivinen: ihminen on tiettyyn pisteeseen asti kilpailuhenkinen ja ajaa omia etujaan, mutta toimii järkevästi (Jackson & Sorensen 2010, 97). Evoluution näkökulmasta voidaan ajatella, että kaikki, mikä edistää miehen mahdollisuuksia selviytyä ja lisääntyä, on järkevää. Tähän sisältyy myös omien resurssien ja statuksen maksimointi väkivaltaisilla keinoilla. Mikä sitten on se piste, jossa kilpailu ei enää kannata? Ehkä piste on siinä, missä kollektiivinen toiminta ja yhteisten sääntöjen noudattaminen takaavat paremmat lisääntymismahdollisuudet kuin väkivaltainen kilpailu.

Liberalistisen koulukunnan nähdään kasvaneen muun muassa John Locken, Hugo Grotiuksen, Jeremy Benthamin ja Immanuel Kantin ajatusten varaan. Kantin näkemys omaa etua tavoittelevasta yksilöstä menee osin yksin realististen näkemysten kanssa. Sodan sijaan Kant näkee ihmisluonteesta kuitenkin mahdollisuuden rauhaan. Kantin ihminen tavoittelee omaa etuaan rationaalisesti ja on siten kykenevä rauhanomaiseen yhteistyöhön toisten ihmisten kanssa. Harmoninen yhteiskunta kun on ihmisen edun mukainen. (Russett 2013, 95) Omien etujensa lisäksi yksilöillä on siis myös yhteisiä intressejä, mikä mahdollistaa yhteistyön kehittymisen – niin valtioiden sisällä kuin kansainvälisestikin. Toisin sanoen, konfliktit eivät ole välttämättömiä, vaan ihmisen järki voi voittaa pelon ja vallanhimon. (Jackson & Sorensen 2010, 97.) Myös neoliberalistiset näkemykset rakentuvat omaa etua tavoittelevan yksilön varaan. Ihmisten välinen vuorovaikutus ja lisääntyvä tiedon vaihto ihmisten välillä johtaa kollektiivisen toiminnan myötä vapauden, rauhan ja oikeudenmukaisuuden lisääntymiseen globaalilla tasolla. (Sterling-Folker, 2013, 115)

Kantin näkemys ihmisen edun mukaisesta harmonisesta yhteiskunnasta on nähdäkseni tila, jossa väkivalta on todettu kannattamattomaksi. Tämän esseen kielelle käännettynä: harmonisessa yhteiskunnassa ympäristön vaikutus on tehnyt miehen väkivaltaisesta käytöksestä merkityksetöntä. Suvunjatkamisen eteen ei kannata käyttää riskialtista

väkivaltaa, jos resurssit jakautuvat muutenkin riittävän tasaisesti, ja lisääntymismahdollisuudet ovat siten olemassa. Neoliberalistien näkemys kollektiivisen toiminnan tuottamasta oikeudenmukaisuudesta siirtää väkivallattomuuden myös globaalille tasolle. Myös pohjimmiltaan miehen väkivaltaisuuden ajama kansainvälinen väkivalta menettää merkitystään, jos resurssit jakautuvat globaalilla tasolla oikeudenmukaisesti.

Kun on puhe Immanuel Kantista, käyn tässä yhteydessä myös normatiivisen teorian puolella. Kantin ajatusten päälle rakentunut kosmopolitanismin tutkimussuuntaus näkee, että ihmisen on mahdollista kehittyä solidaariseksi normien ja muiden ulkoisten vaikuttimien kautta. Ihminen voi olla luontaisesti solidaarinen koko ihmislajia kohtaan, mikä ei kuitenkaan heikennä hänen identifioitumistaan pienempiin ryhmiin, kuten vaikka perheeseen. (Segura 2010, 17.) Ajatus universaalisti väkivaltaisesta miehestä sallii mielestäni sen, että hänen käytöksensä voi muuttua solidaariseksi vieraitakin kohtaan.

Altruismitutkimuksessa yleisesti tunnustettu fakta kuitenkin on, että ihminen auttaa mieluiten läheisimpiään (Lehtonen & Liukko 2008, 115). Tämä näkemys menee yksiin sen kanssa, että mies pyrkii ensisijaisesti turvaamaan geeniensä jatkuvuuden. Silti mies saattaa haluta auttaa myös täysin tuntematonta avun tarvitsijaa, vaikkapa avustuskeräyksen muodossa.

Biologi Matt Ridley selittää, että nämä pyyteettömät solidaarisuuden tunteet ovat olemassa itsekkäistä syistä. Kun ihminen näyttää kykenevänsä altruistisiin eli pyyteettömiin auttamisen tekoihin, hän saa itselleen arvovaltaa ja luottamusta yhteisössään. Luottamuksen tavoitteluun valjastettu moraali toimii myös ikään kuin 'väärissä tilanteissa' eli tilanteissa, joissa kukaan ei saa tietää vaikkapa nimettömästi lahjoituksesta avustustyöhön. (Ridley 1996, 155–6, 161.) Arvovallan kasvattaminen voi siis olla pontimena myös pyyteettömiin solidaarisiin tekoihin. Kun katsomme asiaa evoluution kautta, lopullisena tavoitteena on turvata omaa arvovaltaa ja saavuttaa sitä kautta hyvät mahdollisuudet lisääntyä. Väkivaltaisuus ja hyvät teot eivät välttämättä ole ristiriidassa.

Vaikka Kantin hahmottelemien muutosten tavoitteena on maailmankansalaisten kasvattaminen, hän haki normien kautta muutoksia ensisijaisesti valtioiden välisiin suhteisiin: jos valtioiden välillä käydään lailla hallittua positiivista kulttuurista ja

taloudellista vuorovaikutusta, syntyy myös eri maiden kansalaisten välille kumppanuutta ja yhteisöllisyyden tunnetta, mikä taas positiivisen kierteen lailla vahvistaa edelleen valtioiden välistä rauhaa. (Anderson-Gold 2001, 20–21.) Ajattelen, että miehen sisäsyntyinen väkivalta ohjaa jossakin määrin myös kansainvälistä väkivaltaa. Miehen väkivallan ohjaama valtion väkivalta ei ole ristiriidassa Kantin rauhanajatusten kanssa. Kuten yksilötasollakin, myös valtiotasolla ympäristön vaikutukset voivat ohjata käytöstä väkivallasta rauhan suuntaan.

Väkivaltainen mies ja konstruktivismi

Kansainvälisen politiikan rationalististen teorioiden – realismin ja liberalismien – perusyksikköinä ovat yksilöt, joko ihmisen tai valtion muodossa. Neorealistinen teoria esimerkiksi näkee valtiot yksilöinä, jotka pyrkivät kaikkiin keinoin säilymään hengissä. Rationalismin yksilökäsityksen mukaan yksilö siis pyrkii rationaalisella käytöksellä maksimoimaan omien intressiensä toteutumisen.

Konstruktivistit kyseenalaistavat tämän individualistisen ontologian ja tarjoavat tilalle sosiaalista ontologiaa. Sen mukaan yksilöitä (tai valtioita) ei voi erottaa kontekstista, jossa ne toimivat. Sosiaalisen rakenteen sisällä kehittyneet normit ja jaetut arvot määrittävät sen, mikä lopulta on rationaalista toimintaa. Kansainvälisen politiikan subjektit eivät toimi luonnostaan rationaalisesti, vaan subjektit ovat heterogeeninen joukko kulttuuristen, sosiaalisten, materiaalistien ja poliittisten ympäristöjen muokkaamia identiteettejä. Identiteetit muotoutuvat yhä uudelleen vuorovaikutuksessa toisten toimijoiden ja ympäristön kanssa. Konstruktivistit siis tunnustavat intressien olemassaolon, mutta näkevät sen olevan sidoksissa subjektin identiteettiin. (Fierke 2013, 190–191) Konstruktivismi tuntuu olevan sovittamattomassa ristiriidassa miehen universaalien luonteenpiirteiden kanssa.

Alexander Wendt kuitenkin toteaa konstruktivismien merkkiteoksessaan *Social Theory of International Politics* (1999), että sosiaalista toimintaa on mahdotonta selittää ilman biologisten tarpeiden huomioimista. Wendt nostaa esiin viisi tarvetta tärkeysjärjestyksessä. Ensinnäkin, fyysisen turvallisuuden tarpeeseen sisältyvät fyysisiltä uhkilta suojautuminen, ruoka, juoma ja uni. Toiseksi, ihmisellä on tarve kokea vakautta ja ennustettavuutta ympäristössään. Kolmanneksi, ihminen tarvitsee sosiaalista

vuorovaikutusta, rakkautta ja ryhmän jäsenyyttä. Neljänneksi tarpeeksi Wendt nostaa itsetunnon, eli sen, että ihmisellä on tarve hyväksyä itsensä. Viimeiseksi, ihmisellä on Wendtin mukaan tarve kehittyä ja parantaa elinolojaan. (Wendt, 1999, 132–133.)

Siinä missä klassinen realismi korostaa pelon, turvattomuuden ja aggressiivisuuden olevan osa ihmisluontoa, Wendt näkee niiden olevan seurausta tyydyttämättömistä tarpeista. Biologiaa korostava realismi on kuitenkin Wendtin mukaan jossakin määrin yhteensopiva sosiaalisen konstruktioismin kanssa. Molemmat suuntaukset hyväksyvät sen, että biologia sanelee intressejä, kyse on vain siitä, missä määrin.

(Wendt, 1999, 132–133)

Evoluutiopsykologinen näkökulma sopii Wendtin ajatukseen, jonka mukaan biologisten tarpeiden täyttämällä ja aggressiivisuudella on yhteys. Evolutiivisen näkökulman ydin on kuitenkin se, että kutakuinkin kaikki Wendtin mainitsemat tarpeet ovat lopulta palvelemissa lisääntymisen päämäärää – jota siis Wendt ei lainkaan mainitse. Miehen väkivaltaisen luonteen ja konstruktioismin välillä on yhteys, mutta painotuserot ovat radikaalit: siinä missä konstruktioismin subjekti rakentuu ensisijaisesti vuorovaikutuksessa, evoluutiopsykologian mies on syntynyt väkivaltaiseksi, ja ulkoiset vaikutukset kohdistuvat vasta miehen olemassa olevaan luonteeseen.

Väkivaltainen mies ja feminismi

Feministinen kansainvälisen politiikan tutkimus ei esitä realismin tai liberalismien tapaan yhtenäistä näkemystä ihmisluonteesta, onhan tutkimussuuntauksessa kyse nimenomaan sukupuolinäkökulmasta. Kun pohdin toisen sukupuolen roolia maailmassa, on kuitenkin koeteltava, miten ajatukseni istuvat feministiseen suuntaukseen.

J. Ann Tickner ja Laura Sjöberg tiivistävät feministisen tutkimuksen idean siihen, että jos laitamme silmillemme sukupuolisilmälasit, kansainvälinen politiikka on aika lailla erinäköistä (Tickner&Sjöberg 2013, 206). Tähän tietysti istuu ajatus, että jos tarkastelemme väkivaltaa vain miessukupuolen kautta, kansainvälinen politiikka on aika lailla erinäköistä.

Ticknerin ja Sjöbergin mukaan feminismi näkee sukupuolen olevan yhdistelmä sosiaalisesti rakentuneita piirteitä – siis sellaisia ideaalipiirteitä, joita esimerkiksi

mieheen halutaan yhdistettävän. Miehen piirteinä ylläpidetään esimerkiksi vahvuutta, itsenäisyyttä, rationaalisuutta ja suojelevuutta, kun taas nainen on vastaavasti heikko, tunteikas ja suojeltava. Mieheen liitetyt piirteet ovat joidenkin feministien mukaan rakentuneet myös valtioiden ulkopolitiikan ihanteeksi: on toivottavaa, että ulkopolitiikka korostaa voimaa, autonomiaa ja kansalaisten suojelua. (Tickner&Sjöberg 2013, 206.)

Sukupuolen rakentuminen yksinomaan sosiaalisesti on vahvasti ristiriidassa esittelemieni evoluutiopsykologisten näkemysten kanssa. Mielestäni on selvää, että sukupuoli on paitsi sosiaalinen konstruktio, mutta myös evoluution muovaama edellytys suvun jatkamiselle. Sukupuoli ei siis ole mielestäni pelkästään fyysinen ulottuvuus, jonka päälle voi sosiaalisesti rakentua mitä tahansa. Sukupuoli on evolutiivisesti rakentunut psykofyysinen kokonaisuus, jolloin tietyt luonteenpiirteet ovat synnynnäisesti keskimäärin vahvempia toisella sukupuolella. Mies on naista keskimäärin väkivaltaisempi, mutta tämän synnynnäisen pohjan päällä jokainen meistä voi rakentua jossakin määrin uudelleen.

Kollektiivisen väkivallan kohdalla esittelin feministitutkija Mary Capriolin tutkimusta, jonka mukaan miesten hallitsevat valtiot ovat tasa-arvoisia valtioita väkivaltaisempia. Caprioli toteuttaa määrällistä tutkimusta ottamatta kantaa siihen, ovatko sukupuolierot synnynnäisiä. Näin hän jättää feministisen tutkimuksen oven auki synnynnäisesti väkivaltaiselle miehelle. Itse asiassa feministifilosofi Myriam Miedzian päästi hänet ovesta jo vuonna 1991 teoksessaan ”*Boys will be Boys*” (1991). Miedzianin mukaan miesten väkivaltaisudelle on biologinen perusta, mutta sosialisatio voi merkittävästi vaikuttaa väkivallan käyttämiseen. (Miedzian 1991, xxvii)

Lopuksi

Hyväksymme mielellämme sen, että simpanssilauma sotii resurssien vuoksi ja että uroskarhu taistelee toista vastaan päästäkseen pariutumaan. Olemmehan tarkkailleet lajien elintapoja ja tunnemme evoluutioteorian. Silti meidän tuntuu olevan vaikea tunnustaa omia eläimellisiä piirteitämme. Jos jokin taho maapallon ulkopuolelta tekisi ihmisestä luonto-ohjelman, olisimme kuin mikä tahansa planeettamme eläinlaji. Ehkä poikkeuksellinen älykkyys on syy siihen, että haluamme erottaa itsemme

luonnosta, puhua erikseen ihmisestä ja eläimestä. Toivoisin älykkyyden ohjaavan meitä puhumaan ihmiseläimestä.

Kun poikani syntyi, päätin tosissani keskittyä siihen, etten tarjoa hänelle väkivaltaista mallia. Vaikka onnistuin, kolmevuotiaana kepit jo olivat pyssyjä. Pojan oma vauvanukke ei päässyt syliin, vaan joutui alati taisteluun muovista Hulkia vastaan. Pikkusisaret saivat esikuvakseen sotivan ja mäiskivän isoveljen. Silti molemmat tytöt pitävät kaikkein tärkeimpänä sitä, että heidän 'lapsillaan' on kaikki hyvin. Myös isoveljen kovia kokenut vauva on adoptoitu. Kolmen lapsen otos on toki pieni, mutta kokemukseni perusteella samoja huomioita tekee suurin osa lapsiperheistä. Yksilöllisiä eroja totta kai on. Pidän silti selvänä, että tietyt ominaisuudet ovat evoluutiosta johtuen keskimäärin vahvempia toisella sukupuolella.

Tämän esseen idea syntyi kansainvälisen politiikan lehtorin Heino Nyysösen teoriakurssilla syyskuussa 2015. Kun keskustelimme feministisestä tutkimuksesta, kysyin, ottaako suuntaus huomioon miehen luontaisen väkivaltaisuuden. Näkemys väkivaltaisesta miehestä ei saanut kannatusta, enkä osannut perustella ajatusta, jota pidin itsestään selvänä. Nyt osaan.

Mies on luonnostaan naista väkivaltaisempi, koska evoluution seurauksena miesten aivojen psykologiset mekanismit suosivat väkivallan käyttöä. Väkivalta on kautta historian edistänyt miehen selviytymistä ja lisääntymistä, minkä vuoksi tämä sukupuolittunut piirre on periytynyt ja vahvistunut. Väkivaltainen mies ei kuitenkaan välttämättä käyttäydy väkivaltaisesti. Jos väkivalta ei tuo selviytymiseen tai lisääntymiseen liittyvää etua, sitä ei tarvita. Ympäristötekijät voivat siis tehdä väkivallasta tarpeetonta.

Essee paisui alkuperäisestä suunnitelmasta huomattavasti, enkä olisi vielä kukaan halunnut laittaa pistettä. Asioita on jäänyt vajaaksi. Mielestäni löysin evoluutiopsykologiasta yhtenäisen kehyksen, joka selittää uskottavasti miehen väkivaltaisuuden. Tieteenalan kritisointi jäi kuitenkin lähes olemattomaksi. Näkökulman rajaamisen nimissä olen pitäytynyt melko yksinkertaisissa totuuksissa, enkä ole lähtenyt esimerkiksi kysymään, miten evoluutiopsykologia suhtautuu homoseksuaalisuuteen. Kritiikkiä voidaan osoittaa myös kansainvälisen politiikan teorioiden pinnallista käsittelyä kohtaan. Kuten esseestä huomaa, aihe on minulle henkilökohtainen, mikä on saattanut ohjata valintojani siten,

että ne tukevat omia arvojani ja näkemyksiäni. Toisaalta, esseetä ei olisi syntynyt lainkaan, jos en olisi aiheesta kiinnostunut.

Olen todennut, että miehen luontainen väkivaltaisuus heijastuu kansainväliselle tasolle. Siksi kansainvälisen politiikan tulisi tutkia myös miestä. Ensikokeilemalla väkivaltainen mies istuu tieteenalan eri tutkimussuuntauksiin. Toki mies ravistelisi tutkimusta, mutta ehkä on syytäkin. Kansainvälisen politiikan pitää pystyä artikuloimaan väkivallan syitä ja sitä kautta vastata käytännön ongelmiin. Miehen väkivaltaisuuden tunnustaminen voisi olla askel kohti entistä tarkempaa tutkimusta.

Ihmiskokulaation kasvun ja vähenevän maa-alan seurauksena näemme tulevina vuosikymmeninä ja -satoina paljon väkivaltaa ja ihmismassojen liikkeitä. Kilpailu niukkenevista resursseista ja tilasta haastaa valtiorakennelmat ennen näkemättömällä tavalla. Jos harmonisen yhteiskunnan rakenteet heikkenevät radikaalisti, ja väkivallalla voi jälleen saavuttaa etuja, uskon, että mies on siihen pelottavan valmis.

Lähteet

- Anderson-Gold (2001), *Cosmopolitanism and Human Rights*.
Great Britain: Dinefwr Press
- Archer, John (1994) ”Introduction” Teoksessa Archer, John (toim.) *Male Violence*, 1–22
Lontoo: Routledge
- Archer, John (1994) ”Violence between men” Teoksessa Archer, John (toim.) *Male Violence*, 121–142
Lontoo: Routledge
- Boulton, Michael J. (1994) ”The relationship between playful and aggressive fighting in children, adolescents and adults”, Teoksessa Archer, John (toim.) *Male Violence*, 23–41
Lontoo: Routledge
- Caprioli, Mary (2003) ”Gender equality and state aggression: the impact of domestic gender equality on state first use of force”, *International interactions* 29:195–214.
- Daly, Martin & Margo Wilson (1994) ”Evolutionary psychology of male violence”, Teoksessa Archer, John (toim.) *Male Violence* 253–288
Lontoo: Routledge
- Daly, Martin & Margo Wilson (2003) ”Evolutionary Psychology of Lethal Interpersonal Violence” Teoksessa Hagan John & Wilhelm Heitmeyer (toim.) *The International Handbook of Violence Research*, 569–588
Norwell: Kluwer Academic Publishers
- Elwert, Georg (2003) ”The Socio-Anthropological Interpretation of Violence” Teoksessa Hagan John & Wilhelm Heitmeyer (toim.) *The International Handbook of Violence Research*, 261–290
Norwell: Kluwer Academic Publishers
- Fierke, K. M. (2013) ”Constructivism” Teoksessa Dunne, Kurki, Smith (toim.), *International Relations Theories – Discipline and Diversity*, 187–204
Oxford: Oxford University Press
- Harle, Vilho (2000) *The Enemy with a Thousand Faces – The Tradition of the Other in Western Political Thought and History*
Westport: Praeger Publisher
- Jackson Robert H. & Georg Sørensen (2010) *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*
Oxford: Oxford University Press

- Lehtonen, Turo-Kimmo & Jyri Liukko (2011) ”Vakuuttaminen ja solidaarisuuden hinta”. Teoksessa Laitinen, Arto & Anne Birgitta Pessi (toim.) *Solidaarisuus*, 111–134.
Helsinki: Helsinki University Press
- Liddle James R., Shackelford Todd K. & Viviana A. Weekes-Shackelford (2012) ”Why Can’t We All Just Get Along? Evolutionary Perspectives on Violence, Homicide, and War”, *Review of General Psychology* Vol 16, No 1, 24– 36.
- Lähde, Ville (2015) *Paljon liikkuvia osia*
Tampere: Savukeidas
- McDonald Melissa, Navarrete C. D. & Mark Van Vugt (2012): ”Evolution and the psychology on intergroup conflict: the male warrior hypothesis”, *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 367, 670–679.
- Miedzian, Myriam (1991) *Boys will be boys – Breaking the Link Between Masculinity and Violence*
New York: Lantern Books
- Morgenthau Hans J. (1948) *Politics Among Nations, The Struggle for Power and Peace*, 7th edition
New York: McGraw-Hill
- Ridley, Matt (1996), *Jalouden alkuperä*. Osmo Saarinen (suom.)
Juva: WSOY
- Russet, Bruce (2013) ”Liberalism” Teoksessa Dunne, Kurki, Smith (toim.), *International Relations Theories – Discipline and Diversity*, 95–113)
Oxford: Oxford University Press
- Segura, Caterina Garcia (2010), *Rethinking World Society and Cosmopolitanism in International Relations. Theoretical Approaches and Political Models*.
ECPR Standing Group on International Relations, Stockholm, September
- Smith, Steve (2013) ”Introduction” Teoksessa Dunne, Kurki, Smith (toim.), *International Relations Theories – Discipline and Diversity*, 1–13
Oxford: Oxford University Press
- Sterling-Folker, Jennifer (2013) ”Neoliberalism” Teoksessa Dunne, Kurki, Smith (toim.), *International Relations Theories – Discipline and Diversity*, 114–131
Oxford: Oxford University Press
- Tedeschi, James T. (2003) ”The Social Psychology of Aggression and violence” Teoksessa Hagan John & Wilhelm Heitmeyer (toim.) *The International Handbook of Violence Research*, 459–478

Norwell: Kluwer Academic Publishers

Tickner J. Ann & Laura Sjoberg (2013) ”Feminism” Teoksessa Dunne, Kurki, Smith (toim.), *International Relations Theories – Discipline and Diversity*, 205–222
Oxford: Oxford University Press

UNODC (2013) *Global Study on Homicide*. Saatavissa <https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf>, luettu 1.12.2015

Waltz, Kenneth N. (1954) *Man, the State and War – a Theoretical Analysis*
New York: Columbia University Press

Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*
Cambridge: Cambridge University Press

WHO (2002) *Väkivalta ja terveys maailmassa*. Salomaa, Eila (Suom.)
Helsinki: Lääkäriin sosiaalinen vastuu ry & Terveysten edistämisen keskus